

DATE NOI PRIVIND TEZAURUL DE MONEDE HISTRIENE DESCOPERIT LA FEDEȘTI (JUD. VASLUI).

de Carmen Maria Petolescu
Constantin Buzdugan

În anul 1976, în satul Fedești, comuna Șuletea (jud. Vaslui) a fost descoperit întâmplător un tezaur alcătuit din monede de bronz emise de Histria; în urma unor investigații de teren, întreprinse de arheologul C. Buzdugan, s-a stabilit că tezaurul a ieșit la iveală în punctul "Recea" situat la 2,5 km vest de capătul de nord al satului Fedești, pe drumul care urcă spre Banca¹. Cifra monedelor salvate și publicate se ridică la 279 exemplare².

Tezaurul de monede histriene este neobișnuit de omogen, fiind alcătuit din piese de același tip³. Pe avers este redat capul lui Apollo, laureat, în profil spre dreapta, iar pe revers vultur pe delfin, spre stânga și o siglă variabilă, imprimată în câmpul drept. Deasupra, legenda ΙΣΤΡΗΙ.

Dacă imaginea reprezentată pe revers nu face altceva decât să reproducă una mai veche și bine cunoscută de pe monedele de argint, cea de pe avers reproduce efigia lui Apollo. Această efigie a fost folosită de către cercetători, începând cu B. Pick în 1898, drept singurul criteriu de datare existent. El se baza pe analogia cu efigia lui Apollo de pe staterii lui Filip al II-lea. Asemănarea sesizată de B. Pick i-a sugerat ideea că monedele histriene de bronz au preluat tipul de avers de pe monedele dinastului macedonean. Această părere a fost însușită de toți cercetătorii care s-au ocupat de acest tip monetar. După B. Pick, emisiunile datează din sec. IV î. e.n. și constituie cele mai vechi monede din bronz bătute de Histria⁴. În studiile publicate referitoare la tezaurul de la Fedești, B. Mitrea și C. Buzdugan ajung la concluzia că monedele sunt inspirate de staterii lui Filip al II-lea și se pot data după 339 î. e.n.⁵. Ținând cont de faptul că monedele aparțin unui singur tip monetar și păstrind rezerva necesară potrivit cu documentarea de care dispuneau în acel moment, cercetătorii amintiți avansează și o altă ipoteză; este vorba de o a doua cronologie ce coboară până la anul 325 î. e.n.; această datare ia în calcul și prezența celor 14-15 magistrați monetari documentați prin siglele de pe reversul pieselor⁶.

V. Mihăilescu Birliba, referindu-se la acest tezaur, presupune că tipul monetar cu Apollo nu permite încadrarea sigură a descoperirii începând cu mijlocul sec. IV î. e.n., fiind mai plauzibilă o datare a sa pornind din a doua jumătate a sec. III, î. e.n.; luând în considerație singularitatea apariției acestui tezaur, în cadrul economic și politic pe care îl prezintă societatea geto-dacă, propune o coborâre a datei de emisie până în prima jumătate a sec. al II-lea î. e.n.⁷.

Un element cu totul nou în privința datării acestui tip monetar precum și a componenței tezaurului descoperit la Fedești ne-a fost relevat de un lot de 11 piese descoperit în aprilie 1994⁸; ele formează un al cincilea lot salvat din acest depozit (vezi lista anexă). Monedele sunt bine conservate, cu greutate cuprinse între 4,24-2,61 g, încadrându-se în limitele cunoscute ale celorlalte piese publicate; de asemenea siglele modifică doar numeric frecvența lor în tezaur: B - 2 exemplare (nr. 1-2); Δ - 1 ex. (nr. 3); ΔI - 1 ex. (nr. 4); E - 1 ex. (nr. 5); Θ - 2 ex. (nr. 6-7); I - 1 ex. (nr. 8); I (?) - 1 ex. (nr. 9).

¹ Pentru investigații în teren și recuperarea unor monede din tezaur vezi: B. Mitrea, C. Buzdugan și V. Apostol *Date noi referitoare la tezaurul de la Fedești (jud. Vaslui)*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, V-VI, 1983-1984, p. 149-154; C. Buzdugan *Descoperirea monetară de la Fedești (jud. Vaslui) și semnificația ei istorică*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, Muzeu, nr. 9, 1986, p. 45-46; Bucur Mitrea și Constantin Buzdugan, *Un tezaur de monede istriene descoperit în Moldova*, în *SCN*, 8, 1984, p. 25 sqq; *idem*, *Tezaurul de la Fedești (Moldova)*, în *SCN*, 9, 1989, p. 11 sqq.

² B. Mitrea, *Decouvertes monétaires en Roumanie*, în *Dacia* NS, 31, 1987, p. 173-174; *idem*, în *Dacia*, 32, NS, 1988, p. 215-216; *idem*, în *Dacia*, NS, 33, 1989, p. 260.

³ B. Pick, *Die antiken Münzen Nord Griechenlands Dacien und Moesien* I, 1, Berlin, 1898, nr. 458 sqq.

⁴ B. Pick, *op. cit.*, p. 151; J. G. Hind, în *NC*, 10, 1970, p. 12 (apud C. Preda și H. Nubar, *Histria III*, București, 1973, p. 38, nota 151).

⁵ Vezi notele nr. 1-2.

⁶ B. Mitrea, și C. Buzdugan, *op. cit.*, în *SCN*, 9, 1989, p. 17.

⁷ V. Mihăilescu Birliba, *Dacia răsăriteană în sec. VI-I î. e.n. Economie și monedă*, p. 51 și 133; pentru altă datare: C. Preda și H. Nubar, *Histria III*, București, 1973, p. 138.

⁸ Monedele, aflate în prezent în colecția particulară a învățătorului Vasile Apostol, ne-au fost prezentate pentru identificare de C. Buzdugan.

Elementul nou și totodată important pe care îl aduce însă acest lot, este faptul că împreună cu monedele histriene s-a aflat și o piesă tot din bronz, emisă de cetatea Bottike din Peninsula Chalcidică și care se datează 392-379 î.e.n.⁹. Pe avers este redat capul lui Apollo, în profil spre dreapta, iar pe revers, o liră și legenda circulară B/O/T/T/IA||ΩN.

Este prima dată când, într-un tezaur, monedele Histriei sunt asociate cu moneda altei cetăți de peste mări. Prezența acestei piese în tezaurul de la Fedești ne obligă să facem o reconsiderare a datării propuse de primii săi autori și fixată între 339-325 î.e.n.; astfel cronologia tezaurului se modifică sensibil cu 40-50 de ani mai devreme față de data care s-a propus inițial (dată de altfel acceptată unanim până în prezent).

De subliniat, că efigia lui Apollo de pe monedele histriene prezintă similitudini cu aceea de pe moneda Ligii Chalcidice; aceste similitudini constituie încă un argument în favoarea datării propuse de noi, demonstrând că efigia de pe monedele histriene nu este copiată de pe emisiunile regelui macedonean. Efigia lui Apollo Chalcidic se remarcă printr-un profil delicat și expresiv (până la a surprinde un zâmbet reținut). Gravorul reușește să redea cu o deosebită măiestrie suplețea șuvițelor de păr și a buclilor ce scapă de sub cununa de lauri; această suplețe nu se întâlnește pe monedele lui Filip al II-lea, marcate de o sobrietate și netezime a reliefului. La monedele cu aceeași siglă din tezaurul Fedești (cele 11 piese) constatăm identități de ștanță atât în ce privește aversul, cât și reversul, anume: B (nr. 1-2) și Θ (nr. 6-7).

Prezența monedei din Bottike alături de emisiunile histriene din bronz aruncă o lumină nouă asupra posibilității realizării unei noi încadrări cronologice; de asemenea, studierea comparativă a monedelor de argint și bronz (cu sau fără siglă) ar permite o nouă clasificare¹⁰. Acest lucru ne propunem într-un studiu viitor.

Nu cunoaștem motivele care au determinat cetatea Histriei să recurgă la emisiuni din bronz cu efigia de pe monedele Ligii Chalcidice; se știe că în 379 î.e.n., Liga Chalcidică este dizolvată de Sparta victorioasă, iar Olynthul și cetățile din Chalcidica intră în dependența Spartei și nu mai emit monedă¹¹; astfel avem un *terminus ante quem* privitor la moneda din tezaurul de la Fedești.

Fără a mai insista asupra deosebitei importanțe pe care o prezintă tezaurul de la Fedești, subliniem pătrunderea monedei grecești de bronz (histriene și a unei alte cetăți) încă din primul deceniu al sec. IV. î.e.n. spre Moldova, dintotdeauna rezervată expansiunii economice a Histriei.

ANEXĂ: DESCRIEREA PIESELOR

1) Av. Capul lui Apollo, laureat, în profil, spre dreapta. Cununa este compusă din 8 frunze așezate asimetric. Capul ocupă tot flanul (cerc perlat exterior - mai departe prescurtat c.p.e.). Rv. ETPIH. Vultur pe delfin spre stânga. Sigla B, în spatele picioarelor vulturului. ↓; 3,74 g; 15,5 x 16 mm.	7) Capul lui Apollo, ca mai sus. Rv. IETPIH; ca mai sus. Sigla Θ. ↖; 3,14 g; 15 x 15,5 mm.
2) Av. Capul lui Apollo, ca mai sus. Frunzele din cunună și șuvițele de păr, mai aplatizate; c.p.e. Rv. ETPIH; ca mai sus. Sigla B. ↑; 3,87 g; 15 x 16 mm.	8) Capul lui Apollo, ca mai sus; c.p.e. Rv. IETPIH; ca mai sus. Sigla I. →; 2,71 g; 15 x 16 mm; monedă deteriorată.
3) Av. Capul lui Apollo, ca mai sus. Efigia este incomplet imprimată; c.p.e. Rv. IET [PIH]; ca mai sus. Sigla Δ. ↗; 4,19 g; 15 mm.	9) Capul lui Apollo, ca mai sus; c.p.e. Rv. ETPIH; ca mai sus. Siglă neclară. I (?) ↓; 2,61 g; 16 x 17 mm.
4) Av. Capul lui Apollo, ca mai sus; c.p.e. Rv. ETPIH; ca mai sus. Sigla ΔI. →; 4,24 g; 14 x 14,5 mm.	10) Av. tocit; cu greu se poate distinge efigia. Rv. S[PIH]; se distinge doar conturul vulturului. Relieful tocit. ↓; 2,84; 14,5 x 15 mm.
5) Av. Capul lui Apollo, ca mai sus; c.p.e. Rv. IETPIH; ca mai sus. Sigla E. ↑; 3,20 g; 15,5 mm.	11) Av. Capul lui Apollo, laureat, în profil, spre dreapta; c.p.e.; uzată Rv. B/O/T/T/IA. Ω N. ↖ 4,22 g; 14,5 x 15 mm; Bottike, 392-379 î.e.n. (B.V.Head, p. 213; G. Macdonald, p. 274).
6) Av. Capul lui Apollo, ca mai sus; c.p.e. Rv. ETPIH; ca mai sus. Sigla Θ. ↓; 3,08 g; 16 x 17 mm.	

⁹ B.V. Head, *Historia Nummorum*, Oxford, 1911, p. 213; G. Macdonald, *Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection*, 1975, p. 274.

¹⁰ O clasificare a monedelor de argint: V. Canarache, *Sistemul ponderal și tipologia drahmelor istriene de argint, Pontice*, 1968, p. 107-192.

¹¹ Michael Zahrt, *Olynth und die Chalcidier*, München, 1971, p. 80-111.

Résumé

Dans la zone centrale de Moldavie, à Fedești (départ. de Vaslui), on a découvert successivement, entre 1976 et 1989, plusieurs lots d'un important trésor de monnaies histriennes en bronze à l'effigie d'Apollon (en total, 279 exemplaires; type Pick, 459). En avril 1994, on récupéra un nouveau lot constitué par 11 pièces de bronze, dont 10 monnaies histriennes du même type (Pick, 459) et une monnaie émise entre 392-379 av.n.è. par la cité de Bottiké de la Péninsule Chalcidique. Cette unique pièce est d'une valeur à part, sa présence dans ce contexte nous permettant de dater les monnaies histriennes de ce type dès le premier quart du IVe siècle av.n.è; jusqu'à présent, on admettait que les monnaies en bronze à l'effigie d'Apollon, émises par la cité d'Istros, dateraient de la période 339-325 av.n.è. (voir les indications bibliographiques dans le texte en roumain, note 1).

EXPLICAȚIA FIGURILOR

Fig. 1. Monede din tezaurul de la Fedești (jud. Vaslui)

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1. Monnaies du trésor de Fedești (départ. de Vaslui).

Date noi privind tezaurul de monede histriene descoperit la Fedești (județul Vaslui)